

Naka Nikšić

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za obrazovanje učitelja i vaspitača

niksicnaka@gmail.com<https://orcid.org/0000-0002-5919-0115>

Lektor: Dino Lotinac

Preporučeni muzički sadržaji kao osnov za razvijanje interkulturalnosti između većinskog i manjinskih naroda u Republici Srbiji

Sažetak

Nastava u osnovnim školama u Republici Srbiji ostvaruje se na srpskom i jeziku nacionalnih manjina. Jedan od ciljeva osnovnog obrazovanja i odgoja u njoj je razvijanje ličnog i nacionalnog identiteta, razvijanje svijesti i osjećanja pripadnosti Republici Srbiji, poštovanje i njegovanje srpskog i maternjeg jezika, tradicije i kulture srpskog naroda i nacionalnih manjina, razvijanje interkulturalnosti, te poštovanje i očuvanje nacionalne i svjetske kulturne baštine. Polazna osnova za razvijanje interkulturalnosti, odnosno uspostavljanje i razvijanje odnosa među različitim kulturama, jesu, između ostalog, muzički sadržaj koji su preporučeni u programima nastave i učenja.

U namjeri da unaprijedimo programe nastave i učenja, a samim tim i nastavu muzičke kulture, sprovedli smo teorijsko istraživanje koje je imalo za cilj da se utvrdi da li i u kojoj mjeri programom nastave i učenja preporučeni muzički sadržaji za nastavu na srpskom jeziku doprinose razvoju interkulturalnosti između većinskog i manjinskih naroda u Republici Srbiji. Uzorak istraživanja činili su preporučeni sadržaji za slušanje i izvođenje muzike koji se nalaze u programima nastave i učenja u nastavi na srpskom jeziku od prvog do osmog razreda osnovne škole (904 sadržaja). U istraživanju su korišćene deskriptivna metoda i postupak analize sadržaja. Rezultati istraživanja su pokazali da se među preporučenim muzičkim sadržajima nalaze sadržaji kulture određenih manjinskih naroda, te da su programi nastave i učenja djelimično osnov za razvijanje interkulturalnosti u Republici Srbiji. Ovaj rad bi trebao da pomogne stručnim tijelima *Zavoda za unapređenje obrazovanja i vaspitanja*, ustanovi zaduženoj za praćenje, obezbjeđivanje i unapređivanje kvaliteta i razvoja sistema obrazovanja i odgoja u Republici Srbiji, kao i nastavnicima i autorima metodičke i udžbeničke literature, u radu na razvijanju interkulturalnosti.

Ključne riječi: interkulturalnost; nastava na srpskom jeziku; kultura nacionalnih manjina; programi nastave i učenja; preporučeni muzički sadržaji.

Uvod

Kultura, u širem smislu, označava “sveukupnost načina života određene nacionalne zajednice”¹ (Avramović, 2008: 11). Za razliku od multikulturalizma koji predstavlja kulturnu politiku usmjerenu ka društvu u kojem ravnopravno koegzistira više kultura (Ćebić, 2014b: 458), interkulturalizam označava kulturnu politiku koja teži prema društvu u kome se uspostavlja i razvija odnos među različitim kulturama² (Ćebić, 2014a: 262). Interkulturalizam ne znači “jednostavno prisustvo ili suživot”, kao ni “slučajno mešanje kultura” (Bosnić Đurić, Đurić, Tomašević, 2021: 22), već označava interakciju koja podrazumijeva “zainteresovanost kultura za međusobno razumevanje i poštovanje...bez obzira na nivo susreta i intenzitet kulturnih razlika” (Ćebić, 2014a: 262), što vodi njihovom zbližavanju (Koković, 2004).

U skladu sa savremenim teorijama sociologije kulture i sociologije obrazovanja, određeni muzički pedagozi ističu da nastava muzičke kulture “mora doprinjeti rušenju predrasuda i strahova” među narodima (Schumacher, 2004: 139), te da je u nju, pored muzičkih sadržaja većinskog naroda određene države, potrebno uključiti i muziku drugih kultura (Striegel, 2004). Kulturni identitet jednog naroda se, u velikoj mjeri, odražava kroz njegovu autentičnu muziku, odnosno narodne igre, tradicionalne instrumente i oblike pjesama (Sulz, 2004). Zato je, da bismo s pripadnicima drugih kultura ostvarili uspješnu komunikaciju, “potrebno upoznati njihove narodne pjesme, plesove, narodna glazbala, narodne nošnje i običaje” (Šulentić Begić, 2010: 328). Sadržaje muzičke tradicije drugih naroda učenicima treba predstaviti “na što autentičniji način” (Dobrota, 2012: 103). Pjesme se mogu pjevati na izvornom jeziku, ali i prepjevane na maternji jezik učenika (u tom slučaju neophodno je odslušati pjesmu na izvornom jeziku i naglasiti učenicima iz koje kulture pjesma potiče) (Abril, 2006). Igre karakteristične za određene narode (npr. polka za Čehe i Slovake, mazurka za Poljake, čardaš za Mađare, flamenko i habanera za Špance, fado za Portugalce, sirtaki za Grke...), kao i instrumente (cimbali za Mađare i Slovake, gajde za Škote, kantele za Fince...), potrebno je predstaviti učenicima u kontekstu geografskog područja, običaja i nošnje.

Programi nastave i učenja, odnosno kurikulum, jedno su od više polazišta za razvoj interkulturalnosti i izgradnju interkulturalnog društva. Zainteresiranost većinskog naroda za razumijevanje i poštovanje kulture drugih naroda u Republici Srbiji uočava se kroz, u

¹ Kultura u širem smislu obuhvata jezik, predmete, znanja, vrijednosti, vjerovanja, umjetnost, religiju, mitologiju, običaje, moral, državu, privredu, tehniku, dok u užem smislu, označava samo umjetničko stvaralaštvo (Avramović, 2008).

² Sociolozi kulture smatraju da je multikulturalizam gotovo neostvariv zbog “statičnosti i previđanja stvarne suštine ljudskih kontakata” (Koković, 2004: 72).

programima nastave i učenja za osnovno obrazovanje i odgoj, definirane opće ciljeve. Jedan od njih odnosi se na poštovanje tradicije i kulture srpskog naroda i nacionalnih manjina, očuvanje nacionalne i svjetske kulturne baštine, te razvijanje interkulturalnosti³ (*Pravilnik o programu nastave i učenja za prvi, drugi, treći, četvrti, peti, šesti, sedmi i osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 10/2017; 15/2018; 16/2018; 5/2019; 11/2019). U skladu sa ovim općim ciljem definiran je i cilj predmeta *Muzička kultura* za svih osam razreda osnovne škole kojim se teži ka očuvanju muzičkog naslijeđa i kulture srpskog, ali i drugih naroda⁴ (*Pravilnik o programu nastave i učenja za prvi, drugi, treći, četvrti, peti, šesti, sedmi i osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 10/2017; 15/2018; 16/2018; 5/2019; 11/2019). Oba cilja (opći i predmetni) ostvaruju se preko preporučenih sadržaja⁵ u okviru programom definiranih tema/oblasti za predmet *Muzička kultura*⁶. Preporučeni sadržaji obuhvataju muzičke sadržaje nacionalne i svjetske kulturne baštine (kako svetovne, tako i duhovne muzike) i razvrstani su na sadržaje preporučene za slušanje i izvođenje (pjevanje, sviranje, igranje). Riječ je o narodnim i autorskim pjesmama i igrama, numerama iz opera i baleta, stavovima iz svita, sonata i simfonija, stilizovanim igrama, različitim oblicima duhovne muzike, popularnoj muzici, muzici iz filmova... Određeni muzički sadržaj su, često, predloženi za više oblasti/tema i u više razreda. Osnovno obrazovanje i odgoj u Republici Srbiji traje osam godina i ostvaruje se u dva ciklusa (prvi od prvog do četvrtog i drugi od petog do osmog razreda). U većini škola nastava se organizira na srpskom jeziku, dok je nacionalnim manjinama, u skladu sa pravnim okvirima kojima se štiti pravo na kulturnu raznolikost, data mogućnost obrazovanja na tri načina⁷. U

³ U programima nastave i učenja za osnovno obrazovanje i odgoj u Republici Srbiji definirano je osamnaest općih ciljeva. Šesnaesti se, između ostalog, odnosi i na razvoj interkulturalnosti. On glasi: “razvijanje ličnog i nacionalnog identiteta, razvijanje svesti i osećanja pripadnosti Republici Srbiji, poštovanje i negovanje srpskog jezika i maternjeg jezika, tradicije i kulture srpskog naroda i nacionalnih manjina, razvijanje interkulturalnosti, poštovanje i očuvanje nacionalne i svetske kuturne baštine” (*Pravilnik o programu nastave i učenja za prvi, drugi, treći, četvrti, peti, šesti, sedmi i osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 10/2017; 15/2018; 16/2018; 5/2019; 11/2019).

⁴ Cilj predmeta *Muzička kultura* u svim razredima osnovne škole je “da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema muzici kroz individualno i kolektivno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvoj kreativnosti, estetskog senzibiliteta i duha zajedništva, kao i odgovornog odnosa prema očuvanju muzičkog nasleđa i kulture svoga i drugih naroda” (*Pravilnik o programu nastave i učenja za prvi, drugi, treći, četvrti, peti, šesti, sedmi i osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 10/2017; 15/2018; 16/2018; 5/2019; 11/2019).

⁵ Preporučeni sadržaji su, pored ishoda i oblasti/tema, osnova za planiranje nastave, ali i za izradu udžbenika, kao najzastupljenijeg nastavnog sredstva u nastavi.

⁶ Na uzrastu od I do IV razreda predmetne oblasti/teme su: slušanje muzike, izvođenje muzike (izvođenje brojalica, pjevanje pjesama, sviranje na dječjim muzičkim instrumentima, izvođenje muzičkih igara) i muzičko stvaralaštvo, a na uzrastu od V do VIII razreda: čovjek i muzika, muzički instrumenti, slušanje muzike, izvođenje muzike i muzičko stvaralaštvo (*Pravilnik o programu nastave i učenja za prvi, drugi, treći, četvrti, peti, šesti, sedmi i osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 10/2017; 15/2018; 16/2018; 5/2019; 11/2019).

⁷ Prema podacima Republičke izborne komisije u Republici Srbiji postoje 24 savjeta nacionalnih manjina (Nacionalni saveti nacionalnih manjina, <https://www.rik.parlament.gov.rs/tekst/sr/103/nacionalni-saveti->

programima nastave i učenja za model cjelokupnog obrazovanja na jeziku nacionalnih manjina su, pored preporučenih sadržaja za predmet *Muzička kultura* u nastavi na srpskom jeziku, dati i dodatni preporučeni muzički sadržaji koji izražavaju kulturnu posebnost određene manjine⁸. Na ovaj način pripadnici nacionalnih manjina su u prilici da se upoznaju sa muzičkim sadržajima većinskog naroda, svjetske muzičke baštine i svoje kulture, što je dobra osnova za razvoj interkulturalnosti. Međutim, postavlja se pitanju da li su i učenici u nastavi na srpskom jeziku u prilici da se upoznaju sa bar po jednim muzičkim sadržajem iz kulture najbrojnijih nacionalnih manjina koje žive u Republici Srbiji, odnosno *da li su preporučeni muzički sadržaji u programima nastave i učenja za nastavu na srpskom jeziku dobra polazna osnova za razvoj interkulturalnosti i interkulturalnog društva*. Ovakvo razmišljanje potaklo nas je da krenemo u istraživanje čiji su nam rezultati pomogli da dođemo do zaključaka na osnovu kojih smo dali konkretne smjernice za unapređenje programa nastave i učenja u nastavi na srpskom jeziku u pravcu razvoja interkulturalnosti. S obzirom da su sadržaji preporučeni u programima nastave i učenja polazna osnova nastavnicima u planiranju i realizaciji nastave, kao i muzičkim pedagogima pri izradi udžbenika, ovaj rad bi trebao da doprinese i unapređenju nastave, kao i udžbeničke literature.

U stručnoj literaturi naišli smo na radove koji su indirektno povezani sa našom temom. To su istraživanje o zasnovanosti otvorenog modela nastave muzičke kulture na interkulturalnosti⁹ (Šulentić Begić, 2010), o interkulturalnom pristupu u nastavi muzičke kulture utemeljenom na prepoznavanju i prihvaćanju i muzičkih idioma koji ne pripadaju zapadnoj umjetničkoj tradiciji

nacionalnih-manjina.php), a najzastupljnije su, prema popisu stanovništva iz 2022. godine: Mađari, Bošnjaci, Romi, Albanci, Slovaci, Hrvati, Rumuni, Vlasi, Crnogorci, Makedonci, Bugari, Rusini, Bunjevci, Rusi, Goranci, Ukrajinci, Slovenci i Nijemci (Popis 2022, <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-Latn/5-vestisaopstenja/news-events/20230428-konacnirezpopisa>). Nacionalnim manjinama je data mogućnost obrazovanja na tri načina, a to su: 1. cjelokupno obrazovanje na srpskom jeziku uz mogućnost pohađanja izbornog predmeta/programa *Maternji jzik/govor sa elementima nacionalne kulture*; 2. cjelokupno obrazovanje na jednom od osam jezika nacionalnih manjina, uz obavezan predmet *Srpski kao nematernalni jezik*; 3. dvojezično obrazovanje na srpskom i jeziku nacionalne manjine (Obrazovanje na jezicima nacionalnih manjina, <https://prosveta.gov.rs/prosveta/obrazovanje-i-ljudska-i-manjinska-prava/obrazovanje-na-jezicima-nacionalnih-manjina/>).

⁸ U programima nastave i učenja za model cjelokupnog obrazovanja na jednom od osam jezika nacionalnih manjina, pored sadržaja preporučenih za nastavu na srpskom jeziku, dati su dodatni preporučeni sadržaji za predmete koji izražavaju njihovu kulturnu posebnost (historija, muzička kultura i likovna kultura).

⁹ Otvoreni model nastave muzičke kulture “u središte stavlja samo jednu aktivnost i to slušanje glazbe, za razliku od integrativnog modela, u okviru kojeg se propisivalo glazbeno opismenjavanje, pjevanje po sluhu, sviranje, glazbeno stvaralaštvo, slušanje glazbe i muzikološki sadržaji” (Šulentić Begić, 2009: 23–24).

(Dobrota, Kovačević, 2007) i različitim pristupima interkulturalnom muzičkom obrazovanju¹⁰ (Dobrota, 2012).

Metodologija istraživanja

Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je razvijanje interkulturalnosti između većinskog i manjinskih naroda u Republici Srbiji putem preporučenih muzičkih sadržaja. Cilj je da se utvrdi da li su preporučeni muzički sadržaji u nastavi na srpskom jeziku osnova za razvoj interkulturalnosti između većinskog i manjinskih naroda.

Iz definiranog cilja proističu sljedeći zadaci:

1. Utvrditi zastupljenost muzičkih sadržaja iz srpske kulture u programima nastave i učenja u nastavi na srpskom jeziku;
2. Utvrditi zastupljenost autorskih muzičkih sadržaja iz kulture nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica u programima nastave i učenja na srpskom jeziku;
3. Utvrditi zastupljenost sadržaja muzičke tradicije iz kulture nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica u programima nastave i učenja na srpskom jeziku.

Hipoteza istraživanja

U istraživanje smo pošli od opće hipoteze da preporučeni muzički sadržaji u programima nastave i učenja na srpskom jeziku jačaju srpski kulturni identitet i djelimično vode ka razvoju interkulturalnosti između većinskog i manjinskih naroda u Republici Srbiji. Polazeći od zadataka istraživanja postavili smo posebne hipoteze:

1. U programima nastave i učenja u nastavi na srpskom jeziku najzastupljeniji su muzički sadržaji iz srpske kulture;
2. U programima nastave i učenja na srpskom jeziku zastupljeni su autorski muzički sadržaji iz kulture nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica;
3. U programima nastave i učenja u nastavi na srpskom jeziku zastupljeni su sadržaji muzičke tradicije iz kulture najbrojnijih nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica;

¹⁰ U ovom istraživanju Dobrota naglašava da je, bez obzira na različitost pristupa, cilj interkulturalnog muzičkog obrazovanja razvijanje strategija podučavanja “koje odražavaju veću osjetljivost prema kulturnim, društvenim i rodnim razlikama među učenicima” (Dobrota, 2012: 104).

Metode i tehnike istraživanja

Ovo istraživanje je operativno (primjenjeno) i usmjereno je na rješavanje aktuelnih problema pedagoške prakse. U radu su korišćene deskriptivna metoda i postupak analize sadržaja.

Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja čine sadržaji za slušanje i izvođenje muzike (brojalice, pjesme, igre) iz 8 programa nastave i učenja u nastavi na srpskom jeziku.

Tabela 1. *Uzorak istraživanja*

Programi nastave i učenja	Preporučeni muzički sadržaji		Svega
	Za slušanje	Za izvođenje	
Prvi razred	52	51	103
Drugi razred	51	48	99
Treći razred	56	58	114
Četvrti razred	51	43	94
Peti razred	55	32	87
Šesti razred	61	33	94
Sedmi razred	89	43	132
Osmi razred	124	57	181
Svega	539	365	904

Način obrade podataka

U radu smo primjenili mjere deskriptivne statistike. Kod obrade svih sadržaja koristili smo prebrojavanje (apsolutne frekvencije) i mjere relativnog odnosa (procente). Dobijeni podaci interpretirani su tabelama i tekstualnim putem.

Rezultati i analiza

Zastupljenost sadržaja srpske kulture među preporučenim muzičkim sadržajima za nastavu na srpskom jeziku

Prvi zadatak istraživanja glasio je: *Utvrđiti zastupljenost muzičkih sadržaja iz srpske kulture u programima nastave i učenja na srpskom jeziku.* Rezultati istraživanja (Tabela 2.) pokazuju da muzički sadržaji srpske kulture čine 52.93%, nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica 17.03%, a drugih kultura 29.43% ukupnog broja preporučenih muzičkih sadržaja u nastavi na srpskom jeziku¹¹ Kao što se iz Tabele 2 može uvidjeti, sadržaji srpske kulture najzastupljeniji

¹¹ U programima nastave i učenja nalazi se 266 preporučenih muzičkih sadržaja koji ne pripadaju srpskoj, kao ni kulturi nacionanih manjina i/ili njihovih država matica, što predstavlja 29.43% ukupnog broja preporučenih muzičkih sadržaja. Među njima najviše je sadržaja iz francuske (70 ili 26.31%), zatim italijanske (36 ili 13.53%),

su u prvom ciklusu osnovnog obrazovanja i vaspitanja. Oni čine 74.76% muzičkih sadržaja u programima nastave i učenja za prvi, 69.70% za drugi i 68.42% za treći razred osnovne škole. Ovaj broj počinje da opada u programima nastave i učenja za četvrti (56.38%), peti (55.17%) i šesti razred (47.87%), da bi u programima za sedmi (33.33%) i osmi razred (38.67%) njihov broj bio značajno manji.

Ovakvi podaci u mlađim razredima osnovne škole su očekivani. Naime, treba imati u vidu da je početna nastava muzičke kulture usmjerena, prije svega, na razvijanje ritmičkih i glasovnih sposobnost učenika, te se ona, shodno didaktičkom principu postupnosti i sistematičnosti, odnosno pravilima od poznatog ka nepoznatom i od bližeg ka daljem (Vilotijević, 2000), odvija na sadržajima kulture u kojoj učenici odrastaju (ovom slučaju sadržajima srpske kulture). Također, muzičko opismenjavanje u Srbiji, u svim etapama procesa (postavka zvučnih naslaga, uvođenje u pjevanje iz notnog teksta, uvežbavanje pevanja/sviranja iz notnog teksta), odvija se prema utemeljenoj *Vasiljević metodi*¹², čije je jedno od polazišta to da se u radu kreće od sadržaja koji izrastaju na govornom ritmu, te pjesmama i igrama podneblja u kome učenici odrastaju (Nikšić, 2022).

U drugom ciklusu osnovnog obrazovanja i odgoja težište u nastavi se sa izvođenja muzike pomjera na teme/oblasti čovjek i muzika i muzički instrumenti, koji se pojavljuju u petom razredu. Kroz ove teme izučava se muzika različitih epoha sa svrhom razumijevanja njene uloge u društvu, te upoznavanje muzičkih izražajnih sredstava, sredstava izvođenja (prevažadno instrumenata), te stilova i žanrova. To se, u velikoj mjeri, ostvaruje preko odovarajućih muzičkih sadržaja drugih kultura, odnosno sadržaja svjetske kulturne baštine.

austrijske i američke (po 35, odnosno po 13.16%), engleske (28 ili 10.52%), češke (15 ili 5.64%), poljske i španske (po 8 ili po 3.01%), finske, norveške i grčke (po 5, odnosno po 1.88%), holandske, belgijske i kineske (po 3, tj. po 1.13%), japanske i meksičke (po 2, odnosno po 0.75%), te švedske, argentinske i kulture neke od afričkih država za koju nije preciziran naziv (po 1, tj. po 0.37%) (vidjeti Tabelu 5. u Prilogu 1.).

¹² Riječ je, zapravo, o *kombinovano funkcionalnoj metodi* Zorislave Vasiljević koja je nastala spajanjem *Funkcionalne metode* Miodraga Vasiljevića sa određenim elementima *Funkcionalne metode* Elly Bašić, *Romanske i Bugarske škole* (Nikšić, Čekić Stošić, 2023).

Tabela 2. *Preporučeni muzički sadržaji iz srpske kulture u programima nastave i učenja za nastavu na srpskom jeziku*

Programi nastave i učenja	Preporučeni muzički sadržaji						Svega	%
	Iz srpske kulture		Iz kulture nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica		Iz kulture drugih naroda			
	N	%	N	%	N	%		
Prvi razred	77	74.76	12	11.65	14	1.55	103	100
Drugi razred	69	69.70	15	15.15	15	15.15	99	100
Treći razred	78	68.42	16	14.03	20	17.55	114	100
Četvrti razred	53	56.38	17	18.08	24	25.54	94	100
Peti razred	48	55.17	17	19.54	22	25.29	87	100
Šesti razred	45	47.87	10	10.64	39	41.49	94	100
Sedmi razred	44	33.33	27	20.45	61	46.22	132	100
Osmi razred	70	38.67	40	22.10	71	39.23	181	100
Svega	484	53.54	154	17.03	266	29.43	904	100

Zastupljenost autorskih muzičkih sadržaja iz kulture nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica u programima na srpskom jeziku

Drugi zadatak istraživanja glasio je: *Utvrditi zastupljenost autorskih muzičkih sadržaja iz kulture nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica u programima nastave i učenja na srpskom jeziku.* Rezultati istraživanja pokazuju da se u programima nastave i učenja na srpskom jeziku nalaze sadržaji 15 nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica (Tabela 3 i 4). Najzastupljeniji su sadržaji kompozitora iz Njemačke (55 ili 39.28%), Rusije (47 ili 33.57%), Hrvatske (16 ili 11.43%), Mađarske (9 ili 6.43%). Crne Gore i Slovenije (po 3 odnosno po 2.14%), Makedonije i Bosne i Hercegovine (po 2 ili po 1.43%). Sadržaji muzike slovačkih, bugarskih i rusinskih kompozitora zastupljeni su sa po 1, odnosno po 0.71% ukupnog broja preporučenih autorskih muzičkih sadržaja nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica. Ono što se odmah da uočiti jeste da među preporučenim sadržajima nema nijednog muzičkog sadržaja Albanaca koji su po brojnosti četvrta nacionalna manjina u Republici Srbiji.

Kada je riječ o autorskim (komponovanim) muzičkim sadržajima nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica uviđamo da su zastupljene pjesme za djecu, instrumentalne i vokalno-instrumentalne kompozicije umjetničke muzike, muzika iz animiranih i dugometražnih filmova, popularna muzika, savremene obrade poznatih djela umjetničke muzike¹³, primjeri izvođenja muzike tjelesnim pokretima¹⁴... Uvidom u sadržaje može se uvidjeti da su navedena djela velikana muzike iz Njemačke (Bah, Betoven, Šuman, Vagner, Brahms, Rihard Štraus,

¹³ Npr. *Whole Lotta Love vs. Beethoven 5th Symphony* u izvođenju grupe *2 Cellos* (VII – sadržaj za slušanje).

¹⁴ Npr. *Kiša* u izvođenju vokalnog ansambla *Perpetuum jazzile* iz Slovenije (II razred – sadržaj za slušanje). *Kiša* je, zapravo, obrada pjesme *Africa* i u njoj se pokretima tijela dočaravaju kiša i grmljavina.

Vagner, Orf), Rusije (Čajkovski, Borodin, Musorgski, Korsakov, Rahmanjonov, Prokofjev, Šostakovič), i Mađarske (List, Bartok), ali da oni, u programima nastave i učenja, nemaju funkciju razvoja interkulturalnosti, već obogaćivanja emocionalnog života učenika, razvijanja opažanja (izvođačkog sastava, karaktera, ritma, dinamike, tempa, dijelova), uviđanja načina komponovanja, odnosno povezivanja muzike sa sredstvima izvođenja i njenim izražajnim elementima, te upoznavanja sa stilovima i žanrovima. Kada je riječ o hrvatskim i slovenačkim kompozitorima, uglavnom¹⁵, su zastupljene didaktičke muzičke igre (npr. Tomerlin – *Ribar, Kukavica, Brzjav, Semafor...*) i dječje pjesme koje su odomaćene u Srbiji još iz perioda Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (npr. Škarica – *Pekarčić*, Hercigonja – *Šaputanje*, Glavnik – *Petlić...*). To je slučaj i sa preporučenim muzičkim sadržajima iz Bosne i Hercegovine – popularne pjesme *Lipe cvatu*, grupe *Bijelo dugme* (VIII razred – sadržaj za pjevanje) i *Što te nema*, Jadranke Stojaković (VIII razred – sadržaj za slušanje).

Tabela 3. Preporučeni muzički sadržaji iz kulture nacionalnih manjina u programima nastave i učenja za nastavu na srpskom jeziku

Programi nastave i učenja	Nacionalne manjine i/ili njihove države matice											Svega
	Hrvati	Slovinci	Slovaci	Mađari	Makedonci	Crnogorci	B i H	Rusi	Bugari	Rusini	Nijemci	
Prvi razred	4	1	0	0	0	0	0	2	0	0	4	11
Drugi razred	2	2	0	1	1	0	0	6	1	0	1	14
Treći razred	4	0	1	0	0	1	0	3	0	0	6	15
Četvrti razred	3	0	0	0	0	2	0	6	0	0	4	15
Peti razred	0	0	0	1	0	0	0	6	0	0	10	17
Šesti razred	0	0	0	1	0	0	0	2	0	0	7	10
Sedmi razred	2	0	0	0	1	0	0	6	0	0	17	26
Osmi razred	1	0	0	6	0	0	2	16	0	1	6	32
Svega	16	3	1	9	2	3	2	47	1	1	55	140
%	11.43	2.14	0.71	6.43	1.43	2.14	1.43	33.57	0.71	0.71	39.28	100

Zastupljenost sadržaja muzičke tradicije nacionalnih manjina i/ili njihovih država matice

Treći zadatak našeg istraživanja glasio je: *Utvrditi zastupljenost sadržaja muzičke tradicije iz kulture nacionalnih manjina i/ili njihovih država matice u programima nastave i učenja na srpskom jeziku*. Rezultati istraživanja pokazuju da se u programima nastave i učenja od prvog

¹⁵ Uviđamo da se u starijim razredima sluša i jedno djelo hrvatskog kompozitora A. Grgina – *Duettino Scherzando* za dva klavira (VIII razred – sadržaj za slušanje).

do osmog razreda osnovne škole za nastavu na srpskom jeziku nalazi 14 sadržaja muzičke tradicije nacionalnih manjina – po 3 (odnosno po 21.43%) sadržaja mađarske i makedonske, 2 crnogorske (14.28%) i po 1 (tj. po 7.14%) slovačke, romske, ruske, rumunske, bunjevačke i ukrajinske muzičke tradicije. To su: 1. slovačka narodna pjesma *Pjesma u kolu* (I razred – sadržaj za slušanje); 2. mađarska narodna igra *Čardaš* (II i VIII razred – sadržaj za slušanje); 3. mađarske narodne pjesme *Az a szep* i *Nyulocska* (VIII razred – sadržaji za pjevanje); 4. crnogorska narodna pjesma *Pod onom, pod onom* (III razred – sadržaj za pjevanje); 5. crnogorska dječja tradicionalna igra *Tita, tita, loboda* (IV razred – sadržaj za pjevanje i slušanje); 6. ukrajinska narodna igra *Kazačok* (VIII razred – sadržaj za slušanje); 7. rumunska narodna pjesma *Mandra mea su carspa mura* (VIII razred – sadržaj za pjevanje); 8. romska narodna pjesma *Delem, delem* (VIII razred – sadržaj za pjevanje); 9. ruska narodna pjesma *Kakaljinka* (VIII razred – sadržaj za pjevanje); 10. makedonske narodne pjesme *Dafina* (IV razred – sadržaj za pjevanje), *Jovano, Jovanke* (VII razred – sadržaj za slušanje i VIII razred – sadržaj za pjevanje) i *Zajdi, zajdi* (VII razred – sadržaj za slušanje); 11. bunjevačka narodna igra *Bunjevačko momačko kolo* (VIII razred – sadržaj za slušanje).

Tabela 4. Sadržaji muzičke tradicije nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica za nastavu na srpskom jeziku

Programi nastave i učenja	Nacionalne manjine i/ili njihove države maticе									Svega
	Slovaci	Mađari	Makedonci	Crnogorci	Romi	Rusi	Rumuni	Bunjevci	Ukrajinci	
Prvi razred	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Drugi razred	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Treći razred	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Četvrti razred	0	0	1	1	0	0	0	0	0	2
Peti razred	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Šesti razred	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sedmi razred	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Osmi razred	0	2	1	0	1	1	1	1	1	8
Svega	1	3	3	2	1	1	1	1	1	14
%	7.14	21.43	21.43	14.28	7.14	7.14	7.14	7.14	7.14	100

Ono što je zanimljivo je to da se u programima nastave i učenja nalaze sevdalinke *Zapjevala sojka ptica* (u programu za VIII razred navodi se kao *Zapevala sojka ptica* – sadržaj za pjevanje) i *Jutros mi je ruža procvjetala* (u programu za VIII razred navodi se kao *Jutros mi je ruža procvetala* – sadržaj za pjevanje), narodna pjesma iz Hrvatske *Oj, Jelo, Jelice* (II razred –

sadržaj za pjevanje), kao i narodna igra iz Bosne i Hercegovine *Poskakuša* (II razred – sadržaj za pjevanje). Svi ovi sadržaji se u programima nastave i učenja tretiraju kao sadržaji srpske muzičke tradicije.

Diskusija i zaključak

Rezultati analize preporučenih muzičkih sadržaja od prvog do osmog razreda osnovne škole pokazali su da je u programima nastave i učenja u nastavi na srpskom jeziku 53.54% preporučenih muzičkih sadržaja iz srpske, te 46.46% iz kulture nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica i ostalih kultura. Oni su od prvog do petog razreda osnovne škole zastupljeni u većem (I – 74.76%, II – 69.70%, III – 68.42%, IV – 56.38%, V – 55.17%), a u šestom, sedmom i osmom razredu (VI – 47.87%, VII – 33.33%, VIII – 38.67%), manjem broju od sadržaja drugih kultura. Otuda prvu podhipotezu našeg istraživanja koja glasi: *U programima nastave i učenja u nastavi na srpskom jeziku najzastupljeniji su muzički sadržaji iz srpske kulture* možemo prihvatiti kao tačnu.

Prema popisu stanovništva iz 2022. godine najbrojnije nacionalne zajednice u Srbiji su: Mađari, Bošnjaci, Romi, Albanci, Slovaci, Hrvati, Rumuni, Vlasi, Crnogorci, Makedonci, Bugari, Rusini, Bunjevci, Rusi, Goranci, Ukrajinci, Slovenci i Nijemci¹⁶. Rezultati istraživanja pokazali su da se u programima nastave i učenja na srpskom jeziku nalaze preporučeni muzički sadržaji 15 nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica. Kada su u pitanju autorski muzički sadržaji najzastupljeniji su njemački, ruski, hrvatski i mađarski kompozitori. Za njima slijede sadržaji crnogorskih i slovenačkih, makedonskih i bosanskohercegovačkih, te slovačkih, bugarskih i rusinskih muzičkih stvaraoca. Na osnovu ovih rezultata drugu podhipotezu istraživanja, koja glasi *u programima nastave i učenja zastupljeni su autorski muzički sadržaji iz kulture nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica* možemo prihvatiti kao tačnu.

Rezultati istraživanja pokazali su da su u programima nastave i učenja na srpskom jeziku zastupljeni sadržaji mađarske, makedonske, crnogorske, slovačke, ruske, bunjevačke i ukrajinske muzičke tradicije, te pjesme i igre Bošnjaka i Hrvata koje se u programima nastave i učenja tretiraju kao sadržaji srpske kulture. Također, među preporučenim muzičkim sadržajima nema sadržaja muzičke tradicije Albanaca koji su, po brojnosti, četvrta nacionalna manjina u Srbiji. Otuda treću podhipotezu istraživanja, koja glasi *u programima nastave i učenja u nastavi na srpskom jeziku zastupljeni su sadržaji muzičke tradicije iz kulture*

¹⁶ Manjine su navedene u opadajućem nizu (od najbrojnijih ka manje brojnim), a prema podacima popisa stanovništva u Republici Srbiji iz 2022. godine (Popis 2022, <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-Latn/5-vestisaopstenja/news-events/20230428-konacnirezpopisa>).

najbrojnijih nacionalnih manjina i/ili njihovih država matica, možemo prihvatiti kao djelimično tačnu.

Imajući u vidu činjenicu da se interkulturalnost između većinskog i manjinskih naroda kroz nastavu muzičke kulture može razviti kroz upoznavanje učenika sa sadržajima muzičke tradicije nacionalnih manjina koji žive sa većinskim narodom, kao i to da su dve podhipoteze potvrđene, a jedna djelimično potvrđena, postavljenu hipotezu *da preporučeni muzički sadržaji u programima nastave i učenja na srpskom jeziku jačaju srpski kulturni identitet i djelimično vode ka razvoju interkulturalnosti između većinskog i manjinskih naroda u Republici Srbiji* možemo prihvatiti kao tačnu.

Premda se u programima nastave i učenja nastavniku daje mogućnost da, pored preporučenih, obrađuje i primjerene muzičke sadržaje koje sam odredi (do 30%)¹⁷, postavlja se pitanje da li su nastavnici (učitelji) koji predaju u prvom ciklusu, odnosno mlađim razredima osnovne škole (I, II, III, IV razred), osposobljeni da vrše izbor muzičkih sadržaja koji bi vodio razvoju interkulturalnosti između većinskog i manjinskih naroda u Republici Srbiji. Također, ukoliko je u opštem cilju programa osnovnog obrazovanja i vaspitanja, kao i cilju predmeta *Muzička kultura* za sve razrede osnovne škole u nastavi na srpskom jeziku izražena težnja ka razvijanju interkulturalnosti između Srba i nacionalnih manjina u Republici Srbiji, među preporučenim muzičkim sadržajima trebali bi se naći sadržaji najbrojnijih nacionalnih manjina koje žive u njoj i jasno istaći njihova pripadnost određenoj nacionalnoj manjini i/ili porijeklo iz države matice. Zastupljenost preporučenih sadržaja iz kulture nacionalnih manjina u programima nastave i učenja, a samim tim i u udžbenicima, u nastavi na srpskom jeziku je samo jedan od preduvjeta za razvoj interkulturalnosti. Također, neophodno je i stalno jačati kompetencije nastavnika za rad na razvoju interkulturalnosti putem seminara i radionica.

Literatura

- Abril, C. (2006). Music That Represents Culture: Selecting Music with Integrity. *Music Educators Journal*, 93(1). str. 38–45.
- Avramović, Z. (2008). *Kultura*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Bosnić Đurić, A., Đurić, M., Tomašević, T. (2021). *Isto i različito: Kratak vodič kroz interkulturalno obrazovanje*. Beograd: Evropski pokret u Srbiji.

¹⁷ U programima nastave i učenja se navodi “Program nastave i učenja omogućava da se, pored navedenih kompozicija za slušanje i izvođenje, mogu koristiti i kompozicije koje nisu navedene, odnosno nastavnik ima mogućnost da maksimalno do 30% po slobodnom izboru, odabere kompozicije za slušanje i izvođenje vodeći računa o primerenosti nastavnim sadržajima, uzrastu učenika, njihovim mogućnostima i interesovanjima, estetskim zahtevima, ishodima i lokalitetu na kome se nalazi škola” (*Pravilnik o programu nastave i učenja za prvi, drugi, treći, četvrti, peti, šesti, sedmi i osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 10/2017; 15/2018; 16/2018; 5/2019; 11/2019).

- Ćebić, M. (2014a). Interkulturalizam. U: *Leksikon obrazovnih termina* (ur. Petar Pijanović) Beograd: Učiteljski fakultet. str. 262–263.
- Ćebić, M. (2014b). Multikulturalizam. U: *Leksikon obrazovnih termina* (ur. Petar Pijanović) Beograd: Učiteljski fakultet. str. 458.
- Dobrota, S., Kovačević, S. (2007). Interkulturalni pristup nastavi glazbe. *Pedagoški istraživanja* 4 (1). str. 119–129.
- Dobrota, S. (2012). *Uvod u suvremenu glazbenu pedagogiju*. Split: Filozofski fakultet u Splitu.
- Koković, D. (2004). *Sociologija kulture*. Novi Sad: Akademija umetnosti.
- Nacionalni saveti nacionalnih manjina.
<https://www.rik.parlament.gov.rs/tekst/sr/103/nacionalni-saveti-nacionalnih-manjina.php> (pristupljeno. 06. 02. 2025)
- Nikšić, N. (2022). *Muzičko opismenjavanje na muzičkom maternjem jeziku novopazarskog kraja*. Beograd: Učiteljski fakultet.
- Nikšić, N., Čekić Stošić, A. (2023). Narodna pesma iz etnomuzikološke građe u funkciji primene Vasiljević metode. *Inovacije u nastavi*, 36 (4). str. 37–60.
- Obrazovanje na jezicima nacionalnih manjina. <https://prosveta.gov.rs/prosveta/obrazovanje-i-ljudska-i-manjinska-prava/obrazovanje-na-jezicima-nacionalnih-manjina> (pristupljeno 06. 02. 2025)
- Popis 2022. <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-Latn/5-vestisaopstenja/news-events/20230428-konacnerezpopisa> (pristupljeno 06. 02. 2025)
- Pravilnik o programu nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja (2012). *Prosvetni glasnik RS*, br. 10. str. 1–51.
- Pravilnik o programu nastave i učenja za drugi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja (2018). *Prosvetni glasnik RS*, br. 16. str. 47–96.
- Pravilnik o programu nastave i učenja za treći razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja (2019). *Prosvetni glasnik RS*, br. 5. str. 6–61.
- Pravilnik o programu nastave i učenja za četvrti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja (2019). *Prosvetni glasnik RS*, br. 11. str. 1–61.
- Pravilnik o programu nastave i učenja za peti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja (2018). *Prosvetni glasnik RS*, br. 15. str. 157–160.
- Pravilnik o programu nastave i učenja za šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja (2018). *Prosvetni glasnik RS*, br. 15. str. 269–352.
- Pravilnik o programu nastave i učenja za sedmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja (2019). *Prosvetni glasnik RS*, br. 5. str. 61–173.
- Pravilnik o programu nastave i učenja za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja (2019). *Prosvetni glasnik RS* br. 11. str. 61–190.
- Sekulić-Majurec, A. (1996). Interkulturalizam u obrazovanju – osnova multikulturalnog Društva. *Obnovljeni život*, vol. 51 (6). str. 677–687.
- Schumacher, J. (2004). Kulturni identitet i glazbena pedagogija. *Tonovi*, 44. str. 137–139.
- Striegel, L. (2004). Tuđinac je tuđinac samo u tuđini. *Tonovi*, 44. str. 130–133.
- Sulz, J. (2004). Od svijesti o sebi do identiteta. *Tonovi*, 44. str. 120–125.
- Šulentić Begić, J. (2009). Primjena otvorenog modela nastave glazbe u osnovnoj školi. U: *Glas i glazbeni instrument u procesu edukacije učenika i studenata* (ur. Tomislav Vrandečić, Ana Didović). Zagreb: Učiteljski fakultet sveučilišta u Zagrebu. str. 153–164.
- Šulentić Begić, J. (2010). Glazba i interkulturalnost. U: *Obrazovanje za interkulturalizam* (ur. Anđelka Peko, Marija Sablić, Ranka Jindra). Osijek: Učiteljski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera. str. 327–340.
- Vilotijević, M. (2000). *Didaktika*, I knjiga. Beograd: ZUNS, Učiteljski fakultet.

Prilog; Prilog 1Tabela 5. *Preporučeni muzički sadržaji drugih kultura (sadržaji svjetske kulturne baštine)*

Razred	Država																		Svega	
	Finska	Austrija	Švedska	Belgija	Češka	Francuska	Engleska	SAD	Italija	Norveška	Japan	Poljska	Afrička država	Kina	Holandija	Španija	Grčka	Meksiko		Argentina
I	1	2	1	1	1	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14
II	0	2	0	0	0	8	1	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15
III	1	1	0	0	0	5	2	7	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20
IV	2	3	0	0	0	8	2	5	5	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	28
V	1	3	0	1	3	5	0	4	3	2	0	0	1	2	1	0	1	0	0	27
VI	0	5	0	1	0	10	6	2	6	0	0	0	0	1	0	3	1	0	0	35
VII	0	10	0	0	3	9	11	8	10	0	0	1	0	0	1	3	1	0	0	57
VIII	0	9	0	0	8	17	6	7	9	0	1	5	0	0	1	2	2	2	1	70
Svega	5	35	1	3	15	70	28	35	36	5	2	8	1	3	3	8	5	2	1	266
%	1.88	13.2	0.37	1.13	5.64	26.3	10.5	13.2	13.5	1.88	0.75	3.01	0.37	1.13	1.13	3.01	1.88	0.75	0.37	100

Naka Nikšić

University of Belgrade, Faculty of Education

niksicnaka@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5919-0115>

Recommended Music Contents as a Basis for Developing Interculturality Between Majority and Ethnic Minority People in the Republic of Serbia

Abstract

Teaching in primary schools in the Republic of Serbia is conducted in Serbian and the language of national minorities. One of the goals of primary education and upbringing in it is the development of personal and national identity, the development of awareness and feelings of belonging to the Republic of Serbia, respect and nurturing of the Serbian and mother tongue, the traditions and culture of the Serbian people and national minorities, the development of interculturality, and the respect and preservation of national and world cultural heritage. The starting point for the development of interculturality, that is, the establishment and development of relations between different cultures, are, among other things, music contents recommended in the curriculum.

In order to improve the curriculum, and thus the teaching of Music, we conducted a theoretical research aimed at ascertaining whether and to what extent the music contents recommended for teaching in Serbian language in the curriculum contributes to the development of interculturality between the majority and minority peoples in the Republic of Serbia. The sample of the research consisted of the recommended content for listening and performing music found in the curriculum for teaching in Serbian language from the 1st to the 8th grade of elementary school (904 content). The descriptive method and content analysis procedure were used in the research. The results of the research showed that among the recommended music contents there are contents of the culture of certain minority peoples, and that the curriculum is partly the basis for the development of interculturality in the Republic of Serbia. This work should help the expert bodies of the *Zavod za unapređenje obrazovanja i vaspitanja* [Institute for the Improvement of Education and Training], the institution responsible for monitoring, ensuring and improving the quality and development of the education and training system in the Republic of Serbia, as well as teachers and authors of methodical and textbook literature, in their work on developing interculturality.

Key words: Interculturality; Teaching in Serbian language; Culture of National Minorities; Curriculum; Recommended Music Contents.

Introduction

Culture, in a broader sense, means „the totality of the way of life of a certain national community”¹⁸ (Avramović, 2008: 11). Despite multiculturalism, which represents a cultural policy aimed at a society in which several cultures coexist on an equal footing (Ćebić, 2014b: 458), interculturalism means a cultural policy that tends towards a society in which the relationship between different cultures is established and developed¹⁹ (Ćebić, 2014a: 262). Interculturalism does not mean „simple presence or coexistence”, nor „accidental mixing of cultures” (Bosnić Đurić, Đurić, Tomašević, 2021: 22), but an interaction that implies „the interest of cultures in mutual understanding and respect...regardless of the level of encounter and the intensity of cultural differences” (Ćebić, 2014a: 262), which leads to their rapprochement (Koković, 2004). In accordance with modern theories of the sociology of culture and the sociology of education, certain music pedagogues point out that the teaching of Music „must contribute to the destruction of prejudices and fears“ among peoples (Schumacher, 2004: 139), and that, in addition to the music contents of the majority people of a given country, it is necessary to include the music of other cultures (Striegel, 2004). The cultural identity of a nation is, to a large extent, reflected through its authentic music, i.e. folk dances, traditional instruments and forms of songs (Sulz, 2004). That is why, in order to achieve successful communication with members of other cultures, „it is necessary to get to know their folk songs, dances, folk instruments, folk costumes and customs” (Šulentić Begić, 2010: 328). The contents of the music traditions of other nations should be presented to students „in the most authentic way possible“ (Dobrota, 2012: 103). Songs can be sung in the origin language, but also re-sung in the students' native language (in this case, it is necessary to listen to the song in the original language and emphasize to the students which culture the song comes from) (Abril, 2006). Folk dances characteristic of certain nations (e.g. polka for Czechs and Slovaks, mazurka for Poles, csardas for Hungarians, flamenco and habanera for Spanish, fado for Portuguese, sirtaki for Greeks...), as well as instruments (cimbala for Hungarians and Slovaks, bagpipes for Scots, kantele for Finns...), need to be presented to students in the context of the geographical area, customs and costumes.

¹⁸ Culture in a broader sense includes language, objects, knowledge, values, beliefs, art, religion, mythology, customs, morality, state, economy, technology, while in a narrower sense, it means only artistic creativity (Avramović, 2008).

¹⁹ Sociologists of culture believe that multiculturalism is almost unachievable due to „staticity and overlooking the real essence of human contacts” (Koković, 2004: 72).

The curriculum is one of several starting points for the development of interculturality and the building of an intercultural society. The interest of the majority people in understanding and respecting the culture of other peoples in the Republic of Serbia can be seen through the general goals defined in the curricula. One of them refers to respect for the traditions and culture of Serbian people and national minorities, the preservation of national and world cultural heritage, and the development of interculturality²⁰ (*Pravilnik o programu nastave i učenja za prvi, drugi, treći, četvrti, peti, šesti, sedmi i osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 10/2017; 15/2018; 16/2018; 5/2019; 11/2019). In accordance with this general goal, the goal of the music course for all eight grades of elementary school has been defined, which aims to preserve the music heritage and culture of Serbia, but also of other nations as well²¹ (*Pravilnik o programu nastave i učenja za prvi, drugi, treći, četvrti, peti, šesti, sedmi i osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 10/2017; 15/2018; 16/2018; 5/2019; 11/2019). Both goals (general and subject) are achieved through recommended contents²² within the program-defined topics/areas for the music course²³. Recommended contents include music contents of national and world cultural heritage (both secular and spiritual music) and are classified into contents recommended for listening and performance of music (singing, playing, dancing). These are folk and composed songs and dances, parts from operas, ballets, suites, sonatas and symphonies, stylized dances, various forms of sacral music, popular music, music from films... Certain music contents are often proposed for several areas/themes and in several grades.

Primary education in the Republic of Serbia lasts eight years and is realized in two cycles (the first from the 1st to the 4th and the second from the 5th to the 8th grade). In most schools,

²⁰ Eighteen general goals are defined in the curricula for primary education in the Republic of Serbia. The sixteenth, among other things, refers to the development of interculturality. It reads: „developing personal and national identity, developing awareness and feelings of belonging to the Republic of Serbia, respecting and nurturing Serbian language and mother tongue, traditions and culture of Serbian people and nacionalnih minorities, developing interculturalism, respecting and preserving national and world cultural heritage“ (*Pravilnik o programu nastave i učenja za prvi, drugi, treći, četvrti, peti, šesti, sedmi i osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 10/2017; 15/2018; 16/2018; 5/2019; 11/2019).

²¹ The aim of the Music course in all grades of primary school is „to develop interest and love for music at students through individual and collective musical experience, which encourages the development of creativity, aesthetic sensibility and the spirit of community, as well as a responsible attitude towards the preservation of the music heritage and culture of one's own and other peoples“ (*Pravilnik o programu nastave i učenja za prvi, drugi, treći, četvrti, peti, šesti, sedmi i osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 10/2017; 15/2018; 16/2018; 5/2019; 11/2019).

²² The recommended contents are, in addition to the outcomes and areas/topics, the basis for teaching planning, but also for the preparation of textbooks, as the most common teaching tool in teaching.

²³ At the age of 1st to 4th grade, the subject areas/topics are: listening music, performing music (performing counters, singing songs, playing children's music instruments, performing music games) and music creativity, and at the age of 5th to 8th grade: man and music, music instruments, listening music, performing music and music creativity (*Pravilnik o programu nastave i učenja za prvi, drugi, treći, četvrti, peti, šesti, sedmi i osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 10/2017; 15/2018; 16/2018; 5/2019; 11/2019).

classes are organized in Serbian language, while national minorities, in accordance with the legal framework protecting the right to cultural diversity, are given the opportunity to be educated in three ways²⁴. In the curricula for the model of entire education in the language of national minorities, in addition to the recommended contents for the Music in Teaching course in Serbian language, additional recommended music contents that express the cultural uniqueness of a certain national minority are given²⁵. In this way, members of national minorities have the opportunity to become familiar with the music content of the majority nation, the world's music heritage and their own culture, which is a good basis for the development of interculturality. However, the question arises as to whether students in classes in Serbian language have the opportunity to become familiar with at least one music content from the culture of the most numerous national minorities living in the Republic of Serbia, i.e. *whether the recommended music contents in curricula for teaching in Serbian language is a good starting point for the development of interculturality and an intercultural society*. This kind of thinking encouraged us to start research, the results of which helped us to reach conclusions based on which we gave concrete guidelines for improving the curricula in Serbian language in the direction of developing interculturality. Given that the contents recommended in the curricula are the starting point for teachers in planning and implementing lessons, as well as for music pedagogues when creating textbooks, this work should contribute to the improvement of teaching, as well as textbook literature.

In the methodological literature, we found works that are indirectly related to our topic. These are research on the basis of the open model of teaching Music on interculturality²⁶ (Šulentić

²⁴ According to the data of the *Republička izborna komisija* [Republic Election Commission] in the Republic of Serbia, there are 24 councils of national minorities (Nacionalni saveti nacionalnih manjina, <https://www.rik.parlament.gov.rs/tekst/sr/103/nacionalni-saveti-nacionalnih-manjina.php>), and the most represented, according to the 2022 census, are: Hungarians, Bosniaks, Romas, Albanians, Slovaks, Croats, Romanians, Vlachs, Montenegrins, Macedonians, Bulgarians, Rusyns, Bunjevci, Russians, Goranians, Ukrainians, Slovenians and Germans (Popis 2022, <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-Latn/5-vestisaopstenja/news-events/20230428-konacnirezpopisa>). National minorities are given the opportunity to receive education in three ways, namely: 1. entire education in Serbian language with the possibility of attending an optional subject/program *Mother tongue/speech with elements of national culture*; 2. entire education in one of the eight languages of national minorities, with a compulsory subject *Serbian as a non-native language*; 3. bilingual education in Serbian and the language of the national minority (Obrazovanje na jezicima nacionalnih manjina, <https://prosveta.gov.rs/prosveta/obrazovanje-i-ljudska-i-manjinska-prava/obrazovanje-na-jezicima-nacionalnih-manjina/>).

²⁵ In the curricula for the model of entire education in one of the eight languages of national minorities, in addition to the contents recommended for teaching in Serbian language, there are additional recommended contents for subjects that express their cultural uniqueness (history, music and fine arts).

²⁶ The open model of Music teaching „focuses on only one activity, and that is listening to music, in contrast to the integrative model, in which music literacy, singing by ear, playing, musical creation, listening music and musicological contents were prescribed“ (Šulentić Begić, 2009: 23–24).

Begić, 2010), on the intercultural approach to teaching Music based on the recognition and acceptance of music idioms that do not belong to the Western music tradition (Dobrota, Kovačević, 2007), and on different approaches to intercultural music education²⁷ (Dobrota, 2012).

The methodology of the research

Subject

The subject of the research is the development of interculturality between the majority and minority peoples in the Republic of Serbia through recommended music contents. The aim is to determine whether the recommended music contents in Serbian language classes are the basis for the development of interculturality between the majority and minority peoples.

The following objectives arise from the defined aim:

1. Determine the representation of music contents from Serbian culture in curricula for teaching in Serbian language;
2. Determine the representation of composed music contents from the culture of national minorities and/or their country of origin in curricula for teaching in Serbian language;
3. Determine the representation of the content of music traditions from the culture of national minorities and/or their country of origin in curricula for teaching in Serbian language.

Hypothesis

In our research, we started from the general hypothesis that the recommended music contents in curricula for teaching in Serbian language strengthens Serbian cultural identity and partially leads to the development of interculturality between the majority and minority peoples in the Republic of Serbia. Starting from the research objectives, we set sub-hypotheses:

1. In the curricula for teaching in Serbian language, music contents from Serbian culture are the most represented;
2. In the curricula for teaching in Serbian language, composed music contents from the culture of national minorities and/or their countries of origin are represented;
3. In the curricula for teaching in Serbian language, the contents of the music tradition from the culture of the most numerous national minorities and/or their countries of origin are represented.

²⁷ In this research, Dobrota emphasizes that, regardless of the diversity of approaches, the goal of intercultural music education is to develop teaching strategies “that reflect a greater sensitivity to cultural, social and gender differences among students” (Dobrota, 2012: 104).

Methods and techniques of the research

This research is operational (applied) and is aimed at solving current problems of pedagogical practice. The descriptive method and content analysis procedure were used in the paper.

Sample

The sample consists of contents for listening and performing music (counts, songs, games) from 8 curricula for teaching in Serbian language.

Table 1. *Sample*

Curricula	Recommended music contents		Total
	For listening	For performing	
1st grade	52	51	103
2nd grade	51	48	99
3rd grade	56	58	114
4th grade	51	43	94
5th grade	55	32	87
6th grade	61	33	94
7th grade	89	43	132
8th grade	124	57	181
Total	539	365	904

Data processing

In the paper, we applied measures of descriptive statistics. While processing all contents, we used counting (absolute frequencies) and measures of relative ratio (percentage). The obtained data were interpreted using tables and text.

Results and analysis

Representation of contents of Serbian cultural among the recommended music contents for teaching in Serbian language

The first research objective was: *Determine the representation of music contents from Serbian culture in curricula for teaching in Serbian language.* The results of the research (Table 2.) show that the music contents of Serbian culture make up 52.93%, national minorities and/or their countries of origin 17.03%, and other cultures 29.43% of the total number of recommended music contents in curricula for teaching in Serbian language²⁸. As can be seen

²⁸ In the curricula, there are 266 recommended music contents that do not belong to the Serbian culture, nor to the culture of national minorities and/or their countries of origin, which represents 29.43% of the total number of recommended music contents. Among them, the most contents are from French (70 or 26.31%), followed by Italian

from Table 2, the contents of Serbian culture are most represented in the first cycle of primary education. They make up 74.76% of the music contents in curricula for the 1st, 69.70% for the 2nd and 68.42% for the 3rd grade of elementary school. This number begins to decrease in the teaching and learning programs for the 4th (56.38%), 5th (55.17%) and 6th grade (47.87%), so that in the programs for the 7th (33.33%) and 8th grade (38.67%) their number is significantly lower.

Such data in the younger grades of elementary school are expected. Namely, it should be borne in mind that the initial music lessons are aimed, first of all, at developing the students' rhythmic and vocal abilities, and that, in accordance with the didactic principle of gradualness and systematicity, i.e. the rules from the known to the unknown and from the near to the far (Vilotijević, 2000), takes place on the contents of the culture in which the students grow up (in this case, the contents of Serbian culture). Also, music literacy in Serbia, in all stages of the process (setting of sound layers, introduction to singing from the notes, practicing singing/playing from the notes), takes place according to the established *Vasiljević method*²⁹. One of the starting points of this method is that setting of music literacy starts from the contents that arise from the speech rhythm, and from the songs and dances of the area in which the students grow up (Nikšić, 2022).

In the second cycle of basic education, the emphasis in teaching shifts from performing music to the topics/fields man and music and music instruments, which appear in the 5th grade. Through these topics, the music of different periods is studied with the aim of understanding its role in society, and getting to know expressive means of music, means of performance (primarily instruments), and music styles and genres. This is mostly achieved through getting to know music contents of other cultures, that is, the content of the world's cultural heritage.

(36 or 13.53%), Austrian and American (35 or 13.16% each), English (28 or 10.52%), Czech (15 or 5.64%), Polish and Spanish (8 each or 3.01%), Finnish, Norwegian and Greek (5 each or 1.88%), Dutch, Belgian and Chinese (3 each, i.e. 1.13% each), Japanese and Mexican (2 each, i.e. 0.75% each), and Sweden, Argentina and some of the African countries for which the name was not specified (1 each, i.e. 0.37% each) (see Table 5. in Appendix 1.).

²⁹ It is, in fact, the *Combined functional method* of Zorislava Vasiljević, which was created by combining the *Functional Method* of Miodrag Vasiljević with certain elements of the *Functional Method* of Ella Bašić, and the *Romanian and Bulgarian schools* (Nikšić, Čekić Stošić, 2023).

Table 2. *Recommended music contents from Serbian culture in curricula for teaching in Serbian language*

Curricula	Recommended music contents						Total	%
	From Serbian culture		From the culture of national minorities and/or their countries of origin		From the culture of other nations			
	N	%	N	%	N	%		
First grade	77	74.76	12	11.65	14	1.55	103	100
Second grade	69	69.70	15	15.15	15	15.15	99	100
Third grade	78	68.42	16	14.03	20	17.55	114	100
Fourth grade	53	56.38	17	18.08	24	25.54	94	100
Fifth grade	48	55.17	17	19.54	22	25.29	87	100
Sixth grade	45	47.87	10	10.64	39	41.49	94	100
Seventh grade	44	33.33	27	20.45	61	46.22	132	100
Eighth grade	70	38.67	40	22.10	71	39.23	181	100
Total	484	53.54	154	17.03	266	29.43	904	100

Representation of composed music contents from the culture of national minorities and/or their countries of origin in curricula for teaching in Serbian language

The second research objective was: *Determine the representation of composed music contents from the culture of national minorities and/or their country of origin in curricula for teaching in Serbian language.* The research results show that the curricula for teaching in Serbian language contain music contents of 15 national minorities and/or their countries of origin (Tables 3 and 4). The most represented are the contents of composers from Germany (55 or 39.28%), Russia (47 or 33.57%), Croatia (16 or 11.43%), Hungary (9 or 6.43%), Montenegro and Slovenia (3 each and 2.14% each), Macedonia and Bosnia and Herzegovina (2 each or 1.43%). The contents of music by Slovak, Bulgarian and Rusyns composers are represented by 1 each, (each 0.71%) of the total number of recommended music contents national minorities and/or their countries of origin. What should be noted is that among the recommended content there is no music contents of Albanians, who are the fourth largest national minority in the Republic of Serbia.

When it comes to composed music contents by national minorities and/or their countries of origin, we see that there are children's songs, instrumental and vocal-instrumental art music compositions, music from animated and feature films, popular music, contemporary

arrangements of well-known works of art music³⁰, examples of music performance with body movements³¹...

By looking at the contents of curriculum, it can be seen that the works of music greats from Germany (Bach, Beethoven, Schumann, Wagner, Brahms, Richard Strauss, Wagner, Orff), Russia (Tchaikovsky, Borodin, Mussorgsky, Korsakov, Rachmaninov, Prokofiev, Shostakovich) and Hungary (Liszt, Bartok) are mentioned, but they do not have the function of developing interculturality in them. In them, they have the function of enriching the emotional life of students, developing perception (perceiving the structure of the performing group, character, rhythm, dynamics, tempo, parts), understanding the way of composing, i.e. connecting music with the means of performance and its expressive elements, and introducing them to styles and genres.

When it comes to Croatian and Slovenian composers, mainly³² music games with a didactic purpose are represented (e.g. Tomerlin – *Ribar, Kukavica, Brzjav, Semafor...*) and children's songs that have been domesticated in Serbia since the period of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (e.g. Škarica – *Pekarčić*, Hercigonja – *Šaputanje*, Glavnik – *Petlić...*). This is also the case with the recommended music contents from Bosnia and Herzegovina – the popular songs *Lipe cvatu* by the group *Bijelo dugme* (8th grade – content for singing) and *Što te nema* by Jadranke Stojaković (8th grade – content for listening).

³⁰ For example *Whole Lotta Love vs. Beethoven 5th Symphony* performed by group *2 Cellos* (content for listening music in 7th grade).

³¹ For example *Kiša* [Rain] performed by the vocal ensemble *Perpetuum jazzile* from Slovenia (content for listening music in 2nd grade). *Kiša* is, in fact, a cover of the song *Africa*, and in it, body movements evoke rain and thunder.

³² We see that in the older classes, one piece by the Croatian composer A. Grgin – *Duettino Scherzando* for two pianos is also listened to (content for listening music in 8th grade).

Table 3. *Recommended music contents from the culture of national minorities in curricula for teaching in Serbian language*

Curricula	National minorities and/or their countries of origin											Total
	Croats	Slovenians	Slovaks	Hungarians	Macedonians	Montenegrins	Bosnia and Herzegovina	Russians	Bulgarians	Rusyns	Germans	
1st grade	4	1	0	0	0	0	0	2	0	0	4	11
2nd grade	2	2	0	1	1	0	0	6	1	0	1	14
3rd grade	4	0	1	0	0	1	0	3	0	0	6	15
4th grade	3	0	0	0	0	2	0	6	0	0	4	15
5th grade	0	0	0	1	0	0	0	6	0	0	10	17
6th grade	0	0	0	1	0	0	0	2	0	0	7	10
7th grade	2	0	0	0	1	0	0	6	0	0	17	26
8th grade	1	0	0	6	0	0	2	16	0	1	6	32
Total	16	3	1	9	2	3	2	47	1	1	55	140
%	11.43	2.14	0.71	6.43	1.43	2.14	1.43	33.57	0.71	0.71	39.28	100

Representation of the contents of the music tradition of national minorities and/or their countries of origin

The third objective of our research was: *Determine the representation of the content of music traditions from the culture of national minorities and/or their countries of origin in curricula for teaching in Serbian language.* The results of the research show that in the curricula from the 1st to the 8th grade of elementary school for teaching in Serbian language, there are 14 contents of the music tradition of national minorities – 3 each contents (that is, 21.43%) of the Hungarian and Macedonian, 2 of the Montenegrin (14.28%) and 1 each (that is, 7.14%) of the Slovak, Roma, Russian, Romanian, Bunjevac and Ukrainian musical traditions. These are: 1. Slovak folk song *Pjesma u kolu* (1st grade – content for listening); 2. Hungarian folk dance *Čardaš* [Csardas] (2nd and 8th grade – content for listening); 3. Hungarian folk songs *Az a szep* and *Nyulocska* (8th grade – content for singing); 4. Montenegrin folk song *Pod onom, pod onom* (3rd grade – content for singing); 5. Montenegrin children's traditional game *Tita, tita, loboda* (4th grade – content for singing and listening); 6. Ukrainian folk dance *Kazačok* [Kazachok] (8th grade – content for listening); 7. Romanian folk song *Mandra mea su carspa mura* (8th grade – content for singing); 8. Romas folk song *Delem, Delem* (8th grade – content for singing); 9. Russian folk song *Kakaljinka* [Kakalinka] (8th grade – content for singing); 10. Macedonian folk songs *Dafina* (4th grade – content for singing), *Jovano, Jovanke* (7th grade – content for listening and 8th grade – content for singing) and *Zajdi, zajdi* (7th grade – content

for listening); 11. Bunjevci folk dance *Bunjevačko momačko kolo* (8th grade – content for listening).

Table 4. *Contents of music traditions of national minorities and/or their countries of origin in curricula for teaching in Serbian language*

Curricula	National minorities and/or their countries of origin									Total
	Slovaks	Hungarians	Macedonians	Montenegrins	Romas	Russins	Romanians	Bunjevci	Ukrainians	
1st grade	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
2nd grade	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
3rd grade	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
4th grade	0	0	1	1	0	0	0	0	0	2
5th grade	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6th grade	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7th grade	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
8th grade	0	2	1	0	1	1	1	1	1	8
Total	1	3	3	2	1	1	1	1	1	14
%	7.14	21.43	21.43	14.28	7.14	7.14	7.14	7.14	7.14	100

What is interesting is that the curriculum includes the sevdalinkas *Zapjevala sojka ptica* (in the curricula for 8th grade it is named as *Zapevala sojka ptica* – content for singing) and *Jutros mi je ruža procvjetala* (in curricula for 8th grade it is named as *Jutros mi je ruža procvetala* – content for singing), the folk song from Croatia *Oj, Jelo, Jelice* (2nd grade – content for singing), as well as the folk dance from Bosnia and Herzegovina *Poskakuša* (2nd grade - content for singing). All these contents are treated in the curricula as contents of the Serbian music tradition.

Discussion and conclusion

The results of the analysis of the recommended music contents from the 1st to the 8th grade of elementary school showed that in in curricula for teaching in Serbian language, 53.54% of the recommended music content is from Serbian, and 46.46% from the culture of national minorities and/or their countries of origin and other cultures.

From the 1st to the 5th grade of primary school, they are represented in a larger number (1st – 74.76%, 2nd – 69.70%, 3rd – 68.42%, 4th – 56.38%, 5th – 55.17%), and in the 6th, 7th and 8th grade (6th – 47.87%, 7th – 33.33%, 8th – 38.67%) a smaller number than the content of other

cultures. Therefore, we can accept the first sub-hypothesis of our research: *In the curricula for teaching in Serbian language, music contents from Serbian culture are the most represented.*

According to the 2022 census, the most numerous national communities in Serbia are: Hungarians, Bosniaks, Romas, Albanians, Slovaks, Croats, Romanians, Vlachs, Montenegrins, Macedonians, Bulgarians, Rusyns, Bunjevci, Russians, Goranians, Ukrainians, Slovenians and Germans³³. The results of the research showed that the curricula for teaching in Serbian language contain recommended music contents of 15 national minorities and/or their countries of origin. When it comes to composed music contents, German, Russian, Croatian and Hungarian composers are the most represented. They are followed by the contents of Montenegrin and Slovenian, Macedonian and Bosnian-Herzegovinian, Slovak, Bulgarian and Rusyns music creators. Based on these results, we can accept the second sub-hypothesis of the research: *In the curricula for teaching in Serbian language, composed music contents from the culture of national minorities and/or their countries of origin are represented.*

The research results showed that the curricula for teaching in Serbian language include the contents of Hungarian, Macedonian, Montenegrin, Slovak, Russian, Bunjevci and Ukrainian musical traditions, as well as the songs and dances of Bosniaks and Croats, which are treated in the curricula as contents of Serbian culture.

Also, among the recommended music contents, there are no content of the music tradition of the Albanians, who are, in terms of number, the fourth national minority in Serbia. Therefore, we can accept the third sub-hypothesis of the research as partially correct, and it states: *In the curricula for teaching in Serbian language, the contents of the music tradition from the culture of the most numerous national minorities and/or their countries of origin are represented.*

Bearing in mind the fact that interculturality between the majority and minority peoples through the Music course can be developed by introducing students to the contents of the music traditions of national minorities who live with the majority people, as well as the fact that two sub-hypotheses were confirmed and one partially confirmed, the hypothesis that *the recommended music contents in curricula for teaching in Serbian language strengthens Serbian cultural identity and partially leads to the development of interculturality between the majority and minority peoples in the Republic of Serbia* can be accepted as correct.

Although in the curricula, the teacher is given the opportunity, in addition to the recommended ones, to process appropriate musical content that he determines (up to 30%), the question arises

³³ National minorities are listed in descending order (from the most numerous to the least numerous), according to the data of the population census in the Republic of Serbia from 2022 (Popis 2022, <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-Latn/5-vestisaopstenja/news-events/20230428-konacnirezpopisa>).

whether teachers who teach in the first cycle, i.e. younger grades of primary school (1st, 2nd, 3rd, 4th grade), are qualified to make a selection of music contents that would lead to the development of interculturality between the majority and minority peoples in the Republic of Serbia.

Also, if in the general goal of the curriculum, as well as the goal of the course of Music for all grades of elementary school in teaching in Serbian language, the desire to develop interculturality between Serbs and national minorities in the Republic of Serbia is expressed, among the recommended music contents should be the contents of the most numerous national minorities living in it and clearly emphasized their affiliation to a certain national minority and/or country of origin. The representation of recommended music contents from the culture of national minorities in the curricula, and therefore in the textbooks, in the teaching in Serbian language is only one of the preconditions for the development of interculturality. Also, it is necessary to constantly strengthen the competence of teachers to work on the development of interculturality through seminars and workshops.

Literature

- Abril, C. (2006). Music That Represents Culture: Selecting Music with Integrity. *Music Educators Journal*, 93(1). pp. 38–45.
- Avramović, Z. (2008). *Kultura* [Culture]. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Bosnić Đurić, A., Đurić, M., Tomašević, T. (2021). *Isto i različito: Kratak vodič kroz interkulturalno obrazovanje* [Same and Different: A Brief Guide to Intercultural Education]. Beograd: Evropski pokret u Srbiji.
- Ćebić, M. (2014a). Interkulturalizam [Interculturalism]. U: *Leksikon obrazovnih termina* (ur. Petar Pijanović) Beograd: Učiteljski fakultet. pp. 262–263.
- Ćebić, M. (2014b). Multikulturalizam [Multiculturalism]. U: *Leksikon obrazovnih termina* (ur. Petar Pijanović) Beograd: Učiteljski fakultet. p. 458.
- Dobrota, S., Kovačević, S. (2007). Interkulturalni pristup nastavi glazbe [Intercultural Approach to Music Teaching]. *Pedagoški istraživanja* 4 (1). pp. 119–129.
- Dobrota, S. (2012). *Uvod u suvremenu glazbenu pedagogiju* [Introduction to Contemporary Music Pedagogy]. Split: Filozofski fakultet u Splitu.
- Koković, D. (2004). *Sociologija kulture* [Sociology of Culture]. Novi Sad: Akademija umetnosti.
- Nacionalni saveti nacionalnih manjina [National Councils of National Minorities]. <https://www.rik.parlament.gov.rs/tekst/sr/103/nacionalni-saveti-nacionalnih-manjina.php> (Retrieved on February 6th 2025)
- Nikšić, N. (2022). *Muzičko opismenjavanje na muzičkom maternjem jeziku novopazarskog kraja* [Musical literacy in the musical mother tongue of the Novi Pazar area]. Beograd: Učiteljski fakultet.
- Nikšić, N., Ćekić Stošić, A. (2023). Narodna pesma iz etnomuzikološke građe u funkciji primene Vasiljević metode [A Folk Song From Ethnomusicological Material in the Function of Applying the Vasiljević method]. *Inovacije u nastavi*, 36 (4). pp. 37–60.

- Obrazovanje na jezicima nacionalnih manjina [Education in the languages of national minorities]. <https://prosveta.gov.rs/prosveta/obrazovanje-i-ljudska-i-manjinska-prava/obrazovanje-na-jezicima-nacionalnih-manjina> (Retrieved on February 6th 2025)
- Popis 2022 [Census 2022]. <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-Latn/5-vestisaopstenja/news-events/20230428-konacnirezpopisa> (Retrieved on February 6th 2025)
- Pravilnik o programu nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja [Curriculum for the 1st Grade of Primary Education] (2012). *Prosvetni glasnik RS*, no. 10. pp. 1–51.
- Pravilnik o programu nastave i učenja za drugi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja [Curriculum for the 2nd Grade of Primary Education] (2018). *Prosvetni glasnik RS*, no. 16. pp. 47–96.
- Pravilnik o programu nastave i učenja za treći razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja [Curriculum for the 3rd Grade of Primary Education] (2019). *Prosvetni glasnik RS*, no. 5. pp. 6–61.
- Pravilnik o programu nastave i učenja za četvrti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja [Curriculum for the 4th Grade of Primary Education] (2019). *Prosvetni glasnik RS*, no. 11. pp. 1–61.
- Pravilnik o programu nastave i učenja za peti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja [Curriculum for the 5th Grade of Primary Education] (2018). *Prosvetni glasnik RS*, no. 15. pp. 157–160.
- Pravilnik o programu nastave i učenja za šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja [Curriculum for the 6th Grade of Primary Education] (2018). *Prosvetni glasnik RS*, no. 15. pp. 269–352.
- Pravilnik o programu nastave i učenja za sedmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja [Curriculum for the 7th Grade of Primary Education] (2019). *Prosvetni glasnik RS*, no. 5. pp. 61–173.
- Pravilnik o programu nastave i učenja za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja [Curriculum for the 8th Grade of Primary Education] (2019). *Prosvetni glasnik RS* no. 11. pp. 61–190.
- Sekulić-Majurec, A. (1996.) Interkulturalizam u obrazovanju – osnova multikulturalnog Društva [Interculturalism in education – the basis of a multicultural society]. *Obnovljeni život*, vol. 51 (6). pp. 677–687.
- Schumacher, J. (2004.) Kulturni identitet i glazbena pedagogija [Cultural Identity and Music Pedagogy]. *Tonovi*, 44. pp. 137–139.
- Striegel, L. (2004.). Tuđinac je tuđinac samo u tuđini [A Foreigner is a Foreigner only in a Foreign Country]. *Tonovi*, 44. pp. 130–133.
- Sulz, J. (2004.) Od svijesti o sebi do identiteta [From Self-awareness to Identity]. *Tonovi*, 44. pp. 120–125.
- Šulentić Begić, J. (2009). Primjena otvorenog modela nastave glazbe u osnovnoj školi [Application of the Open Model of Music Teaching in Elementary School]. U: *Glas i glazbeni instrument u procesu edukacije učenika i studenata* (ur. Tomislav Vrandečić, Ana Didović). Zagreb: Učiteljski fakultet sveučilišta u Zagrebu. pp. 153–164.
- Šulentić Begić, J. (2010). Glazba i interkulturalnost [Music and Interculturality]. U: *Obrazovanje za interkulturalizam* (ur. Anđelka Peko, Marija Sablić, Ranka Jindra). Osijek: Učiteljski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera. pp. 327–340.
- Vilotijević, M. (2000). *Didaktika* [Didactics], I knjiga. Beograd: ZUNS, Učiteljski fakultet.

Appendix; Appendix 1**Table 5. Recommended music contents of other cultures (world cultural heritage contents)**

Grades	State																			Total
	Finland	Austria	Sweden	Belgium	Czech Republic	France	England	USA	Italy	Norway	Japan	Poland	African state	China	The Netherlands	Spain	Greece	Mexico	Argentina	
1st	1	2	1	1	1	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14
2nd	0	2	0	0	0	8	1	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15
3rd	1	1	0	0	0	5	2	7	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20
4th	2	3	0	0	0	8	2	5	5	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	28
5th	1	3	0	1	3	5	0	4	3	2	0	0	1	2	1	0	1	0	0	27
6th	0	5	0	1	0	10	6	2	6	0	0	0	0	1	0	3	1	0	0	35
7th	0	10	0	0	3	9	11	8	10	0	0	1	0	0	1	3	1	0	0	57
8th	0	9	0	0	8	17	6	7	9	0	1	5	0	0	1	2	2	2	1	70
Total	5	35	1	3	15	70	28	35	36	5	2	8	1	3	3	8	5	2	1	266
%	1.88	13.16	0.37	1.13	5.64	26.31	10.53	13.15	13.53	1.88	0.75	3.01	0.37	1.13	1.13	3.01	1.88	0.75	0.37	100